

ראש השנה כיום 'שלילת הריאליזם'

יום ר"ה, יום הרת עולם, מתלכד בתפישה היהודית, ובמפתיע, עם יום הדין, יום אליו אנו מתכוננים דרך מסע ארוך אבל מרגש של ימי סליחות הקודמות לו. איך ומדוע יום המנציח את הבריאה, את ההסכמה האלהית להתגלות לנבראים כדי להטיב מטובו ב"ה, יום שמעצם מהותו הכל נפתח בו אל החדש, הכל שמח, הכל פורח, הכל מזמין לעשייה, הכל מבשר את התכלית שאת גודלה אנו כבר חשים, יכול הוא להתלכד עם יום הדין שמעצם מהותו בולם, עוצר, דורש דין וחשבון. ביום דין העתיד איננו עוד כ"כ בטוח ח"ו, והתכלית איננה ברורה עוד. תאמרו לי שאין זו הסתירה היחידה בעולמנו הרוחני? אכן נכון, אבל לכל סתירה יש סיבה ושוורש, לכן ללא פשר חידת התלכדות זו אנו עלולים להיקלע בכף הקלע של קרע פנימי. רק צעדה, בליווי גדולי הדורות האחרונים, יכולה לסייע בהבנת תופעה מיסטורית זו.

בני לוי הבחין בהודאה שנפלטה מתחת קולמוסו של ליונס, בכוונה או שלא, לפיה 'לנו, פליטי מחנות ההשמדה, לנו ניצולי ההיסטוריה האוניברסלית, לרבים בתוכנו, לשון חדשה זו (של סרטור) התגלתה כמוכרת וכקרובה ללבנו. היא מילאה תפקדי חשוב מאד בתעוזתנו לשוב לנאומים עתיקים – שנפסקו כבר זמן רב ושאת אט נשכחו – סביב המקרא ושאר מסכתות וחיבורים, ולהבחין שוב בהם בקריאה לתפקיד המוטל על בני אדם במקום לראות בהם רק דרישות טקסיות, מילוי פקודה, ובצורות שונות להתהלך במסילות עקלקלות במעבר כבישראל'. מדוע סרטור, אבי הפרוגרסיזם השמאלני היה יכול להיות הזרז של תשובתם של רבים מגדולי ההגות היהודית הצרפתית למקורות – בכל המובנים האפשריים של מינוחים אלה? ובכן, בני לוי משיב לשאלה זו בטיעון שאין ספק שיש בו לא מעט מן האמת. לדעתו סרטור חיפש דרך לחדש את האוניברסלי, להפיח בו שוב תקווה, והוא הבחין ביהודי את 'האדם' בעצם, קרי, זה שבו טמונים הכוחות הדרושים למהפכה זו שתביא לאוניברסליזם כפי שהוא תפש אותו: 'לביטול החברה הנוכחית, ולהחלפתה בחברה צודקת יותר, שבה בני האדם יוכלו ליצור קשרים טובים יותר אלו עם אלו'. את הכוח המאפשר ליצור דינמיקה זו של התחדשות ראה אותו סרטור נעוץ דוקא בתפישה המשיחית של עמנו, השנואה כל כך היום דוקא על השמאל. אלא שראה אותו בעיניים של

לא יהודי, ולכן כתב 'התכלית אליה שואף כל יהודי להגיע, בין במודע, בין שלא במודע, התכלית העתידה בסופו של דבר לאחד את האנושות, שהיא תכלית סוציאליט ודתית כאחד, שרק העם היהודי היה יכול להגות אותה. תפישה זו נוסחה טוב יותר כבר זמן רב לפניו על ידי הראי"ה קוק זצ"ל בספרו 'אורות התשובה': 'התשובה באה משאיפת המציאות כולה להיות יותר טובה ומזוככת, יותר חסינה ומעולה ממה שהיא. בתוך חפץ זה חבוי כח-חיים של התגברות על המדה המוגבלת של ההויה ועל חולשותיה. והתשובה הפרטית, של האדם היחיד, וקל וחומר של הצבור, שואבת היא את כחה ממקור חיים זה, שהוא פועל תמיד בעוזו פעולה בלתי פוסקת'.

אבל לדעתי אם אכן נכון שהאמונה בתחייה מהווה יסוד התקווה והתחדשות, אמונה זו טעונה ביטוי מעשי, גישה פרגמטית המאפשרת לה לצאת מגדר אמונה בלבד ולהיפך למציאות ממש. להיבט זה בני לוי לא נתן את דעתו, לא שם לב לחיוניותו ולעובדה שהוא נעוץ בתכונה אחרת של היהודי: יהודי אמיתי מסרב באופן עקרוני לשמש כמה שסרטור עצמו כינה 'משת"ף' (במובן של מלחמת העולם השנייה), קרי אדם הפועל רק ממניעים 'ריאליסטיים'. לא ריאליזם מנחה אותו, אלא אמונה בתקווה, בתחיית המתים, בעולם הבא, אמונה שאיננה אצלו פסיבית, אלא אקטיבית, כי היא ביסוד כל התנהגותנו, ביסוד כל מעשינו: **אנו מסרבים תמיד להתפשר עם המציאות, עם הקיים כפי שהוא עתה**, בזה היינו תמיד ההוכחה שלאקסיסטנציאליזם אין תקווה (תרתי משמע). אנו בטוחים ביכולתנו לצאת ממצאות מקובעת או אף רק נתונה, ולכן אנו דורשים מעצמנו ומאחרים לצאת מן הקיים כפי שהוא מתייצב לפנינו, ואפילו לעבר אין אנו נכנעים, אנו יודעים שביכולתנו לתקן אותו, עד כמה שגישה זו יכולה להיראות בלתי גיונית לבן-דורנו המצוי. למרבה הפלא בני לוי הזכיר רעיון זה בשם סרטור בהקשר אחר, אבל נראה שלא שם לב להשלכותיו בחיים. יתכן שהסיבה נובעת מחולשה מסוימת שהייתה בו, והיא, אי-הבנתו את התקווה העצומה הנעוצה בתקומתה ובקיומה של מדינת ישראל.

הסתכלותנו המדוייקת על תופעה זו ואת הרעיון האמיתי נוסחו פעם נוספת כבר היטב ע"י הראי"ה קוק באורות התשובה: **'מהלך כל היש הוא בנוי על יסוד התשובה**. ההויות מתגלות בתור ירידה מאלהיות לעולמיות, - שהיא כמו השפלה ו"מיתה" נוראה, - אשר כל הירידות שבעולם, מדרגה לדרגה, מרובי כשרון וקנין למעוט כשרון וקנין, לא ישוו לה. וכל זה נעשה ע"פ המשקל העליון של שפיטת הצדק, המשערת את משפט ההויות בטרם כל יציר נברא, ויש בחסד עליון של "עולם חסד יבנה" משום מדת הגבורה והדין של רוח אלהים

יותר מדיי, ואיננו אלא ביטוי של התערטלות פיזית ורוחנית גם יחד, הכבוד כלפי האמת, הכבוד כלפי מהותנו וזהותנו, כלפי ארצנו ומדינתנו, הכבוד כלפי חיילינו העושים יום ולילה כדי להגן עלינו בתנאים בלתי הגיוניים ובלתי אנושיים ובאווירה לא אווירה. כל זה מזמין אותנו לתשובה אמיתית, בקיצור, לסירוב לקבל את המציאות כפי שהיא, במישור הפרטי כבמישור הלאומי, במישור הפוליטי כבמישור הערכי ועוד. אנו מוזמנים לדחיית גישות 'ריאליסטיות' בלבד. לא המציאות תכתוב לנו את החיים, אלא החיים האמיתיים יכתבו מהלכי המציאות. זו גם חלק ממשמעותה המדויקת של התפילה הזו שאנו מוסיפים בימים נוראים 'זְכֵרְנוּ לְחַיִּים. מְלַךְ חֶפֶץ בְּחַיִּים. כְּתִבְנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים. לְמַעַן אֱלֹקִים חַיִּים, כ"ר. שנה טובה וכתובה וחתומה טובה לכל ישראל.

הרב ד"ר אליהו רחמים זייני
ראש ישיבת ההסדר 'אור וישועה' חיפה¹

המרחפת על פני המים. אמנם ירידה זו הלא יסוד העליה העליונה גנוז בה, ולפני סדר זמנים היא, הרי העליה כרוכה כבר בה, ותהום רבה של המשפט והררי אל של הצדקה יחדיו יסקו. והולכים הדברים ומתבררים, שבים לאיתנם ביתר שאת ברוח האדם, שהתשובה היא חלקו ונחלתו, והיא דוגמא לכל היש ברום רוממות ובשפל תחתיות. ה' מעון אתה היית לנו בדור ודור, בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל, תשב אנוש עד דכא ותאמר: שובו בני אדם. וכל מה שאנו מתבוננים יותר עד כמה הדברים היותר פרטיים שבהויה, הרוחנית והחמרית, יש בהם משום זעירות וקמוץ של כל הכלליים.

החזרה אל המקורות והעיון בהם שלוינס חש את צורכו בעקבות המלחמה, היא חזרה אל האני הפתוח, האני הבודק את עצמו והבוחן את הדרכים לצאת מן המציאות כפי שהיא עכשיו, אבל שאינו בודק עפ"י העבר או הקיים, אלא עפ"י שאיפה שדבר ה' מנתבת ומכוונת. ואכן, במה דנים ועוסקים כל מקורותינו? לכאורה רק בקיים. אבל אז אנו שואלים: מה ביכולתנו לשאוב מהם שאינו יכול לצאת מהמציאות עצמה? דבר ששום מדע ושום פילוסופיה אינם יכולים להעניק, משום שאינם יכולים להאמין באפשרות קיומו: בראש ובראשונה, **הסתכלות על הקיים על מנת להשתחרר ממנו.** בתפישתנו היהודית, **כל תשובה אינה אלא שאיפה ליציאה מן הקיים, מן הנתון, מן המקובע אל התקווה,** אל הטוב, אל המחר הקרוב וגם הרחוק. היא אכן נעוצה בתפישה אוניברסלית, אבל יהודית: יש תקווה לעולם כולו. בלשון תפילותינו:

תַּן פְּחָדְךָ י' א' עַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ. וְאִמְתַּךְ עַל כָּל מַה שֶּׁבָרָאתָ. וְיִירְאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרִואִים. וְיַעֲשׂוּ כְּלֵם אֲגָדָה אֲחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְבֵי שְׁלֵם. שְׂיִדְעֵנוּ י' א' שֶׁהַשְּׁלֵטֵן לְפָנֶיךָ. עַז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בְּיַמֶּיךָ. וְשִׁמְךָ נֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָרָאתָ. אֲכַן אוניברסליזם, אך לא מכוון לפתרון בעיות סוציאליות וחברתיות, אלא מכוון לעשיית רצון עליון. מרגע זה, וכפי שהבין היטב לוינס, המצוות חדלות להיות מעשים לטובת עצמנו בלבד, אלא הם בונים העולם הכללי: 'חירות שמראש פונה אל הסובבים אותנו'. מרגע זה סוף לאנוכיות, נתינת מקום לכל אחד ואחד מישראל באשר הוא בלתי ניתן להחלפה, באשר מה שהוא יוכל לבנות בעולם לא אוכל אני לבנותו במקומו, והדין בר"ה איננו עוסק כל כך במה שעשינו בדרך קלוקלת, כמו במה שהיינו יכולים לעשות ולא עשינו.

לאור תפישה כזו, אנו זקוקים ולכן קרואים למהפכה הפנימית הזו, ובכל תחומי חיינו. היחס בין יהודי ליהודי טעון תשובה ושאיפה אל המעולה, היחס אל המשפחה, הכבוד לזולת, הכבוד כלפי עצמנו בכל המובנים של המלה, ובכל המישורים, כולל מישור הצניעות הלוקה

¹ . הדברים אינם על דעת המוסד השני בו אני מועסק.